

Skolverkets yttrande över SOU 2020:38, ökad trygghet för visselblåsare

Sammanfattning

Skolverket välkomnar förslagen från utredningen om hur visselblåsardirektivet ska införlivas i svensk rätt. Det förstärker skyddet för den som anmäler missförhållanden, och därmed förstärks även effektiviteten och hushållningen av skattemedel som myndigheter behöver värna. Att se till att det finns möjligheter att utan repressalier, och med ett starkt skydd för integriteten kunna lämna rapporter om missförhållanden är en mycket viktig del av demokratin. Det som främst framstår som utmaningar för de statliga myndigheter som Skolverket tillhör, är hur funktionen ska bli en naturlig del av förvaltningen med både objektiv och självständig personal som administrerar processen, hur den ska bekostas, och hur anställda ska få adekvat information om både sina rättigheter, skyldigheter och risker. Skolverket välkomnar fler förtydliganden på dessa områden.

19.4 Konsekvenser för staten- vilka kostnader kommer uppstå för myndigheter för att inrätta interna rapporteringskanaler och förfaranden?

De kostnader som myndigheter som Skolverket kan behöva lägga på att uppfylla kraven i förslaget är svåra att beräkna. Det är relativt enkelt att räkna ut vad tekniska lösningar kan komma att kosta men avsevärt svårare med tid och andra resurser. Självklart kommer en visselblåsarfunktion även att generera att kostnader kan minska om anmälan om missförhållanden leder till förbättringar, men den beräkningen är mycket hypotetisk och kan bara anses vara en vinst på lång sikt. Det finns i förslaget ingen beräkning för kostnader för information till de anställda om funktionen, hur den ska användas och varför den är en viktig del för att förbättra myndigheternas arbete. Utan information till anställda om funktionen kommer den kanske aldrig användas på avsett sätt.

Med anledning av att det tydligt kommer regleras hur rapportering ska ske och hur uppgifter ska skyddas, kommer detta bli en funktion hos myndigheterna som till skillnad från idag behöver rutiner och regelbunden kontroll av funktionalitet. Allt detta kommer belasta myndigheter på ett annat sätt än när funktionen inte hade

denna utförliga reglering. Även åtgärder för att tillsyn och för att avhjälpa fel i funktionen kommer uppta resurser.

7.6 Det ska införas en skyldighet för arbetsgivare med minst 50 arbetstagare att ha intern visselblåsarfunktion-*Skyldigheten ska begränsas till att endast omfatta arbetsgivare i den statliga sektorn med 50 eller fler arbetstagare.*

Förslaget tillstyrker möjligheten enligt direktivet att göra undantag från krav på interna rapporteringskanaler för missförhållanden för myndigheter med 50 eller färre anställda. Samma undantag ska gälla för kommuner med färre än 10 000 invånare. Detta undantag skulle kunna omfatta ungefär 140 myndigheter i Sverige.

Samtidigt så borde regelverket inte vara beroende av storleken på myndigheterna utan på uppgifternas betydelse, som myndigheterna utför. Enligt förslaget skulle även små kommuner stå utanför regleringen, vilket skulle kunna göra att till exempel utbildningsverksamheten i dessa kommuner inte har samma möjlighet att skydda anmälningar om missförhållanden. Det vore önskvärt om även små kommuner och myndigheter gavs möjligheter att leva upp till den nya lagstiftningens krav så även de som vill rapportera missförhållanden där, kan omfattas av den nya lagstiftningen.

6.3.13 Skyddet vid anonym rapportering

Visselblåsardirektivet anger att länder själva kan avgöra om missförhållanden ska kunna anmälas anonymt. Förslaget har valt att inte reglera anonymiteten särskilt, och därmed framgår det inte om det finns en skyldighet att möjliggöra anonym rapportering av missförhållanden. Som det framstår i förslaget kan det bli problematiskt med både återkoppling på en anmälan och bekräftelse om en individ väljer att vara anonym. Om en anställd istället väljer att uppge sina identitetsuppgifter kommer en viss mängd individer kunna ta del av dessa, och det kan även finnas tillfällen då uppgifterna måste lämnas ut. Därmed kommer sannolikt många dra sig för att anmäla missförhållanden om det inte går att göra det anonymt.

Det viktiga vad gäller anonymitet vid anmälan av missförhållanden är egentligen inte att man omfattas av skyddet utan att det kan skapa svårigheter att ta del av de rättigheter som direktivet föreskriver. I förslaget anges inte att svensk rätt kommer föreskriva en skyldighet att ta emot anonyma anmälningar. Om den anställde väljer att fortsätta vara anonym måste personen, enligt Skolverkets tolkning av förslaget, anses ha av sagt sig möjligheten till återkoppling eller bekräftelse. Många missförhållanden uppdagas hos myndigheter genom anonyma tips. Om det blir svårt att vara anonym under hela processen finns det en risk att färre missförhållanden kommer rapporteras. Detta kan urholka funktionen. Skolverket anser att regeringen bör överväga att utfärda föreskrifter som stärker möjligheten till anonym rapportering.

På Skolverkets vägnar

Joakim Feldt
Avdelningschef

Ilona Heikka
Jurist

Detta yttrande har beslutats av avdelningschef Joakim Feldt. I ärendets slutliga handläggning har juristen (föredragande) Ilona Heikka och enhetschef Cecilia Asker deltagit.